

TALLINNA PRANTSUSE LÜTSEUM

ELISA MONTICELLI

TALLINNA PRANTSUSE LÜTSEUMI SEGA- VÕI MITTE-EESTI PEREKONNAST PÄRIT NOORTE RAHVUSLIK IDENTITEET JA KOOLI MÕJU SELLELE

JUHENDAJAD AUNE VALK JA PEETER TAMMEVESKI

SISSEJUHATUS

Minu uurimistöö käsitleb rahvusliku identiteedi kujunemist. Rahvuslik identiteet on muutunud eriti oluliseks teemaks globaliseerumise ajastul. Nüüdisajal rändavad inimesed ühest riigist teise ja elavad koos teistest rahvustest inimestega. Riigid muutuvad üha mitmekultuurilisemaks ega saa enam eeldada, et kõigil nende territooriumil elavatel inimestel on ühesugune rahvuslik identiteet. Aina rohkem on lapsi, kes on pärit segaperekondadest ja peavad ennast mitmekultuuriliseks. Kuigi see on kindlasti positiivne, kaasneb sellega probleeme, mis on seotud kultuuriliste erinevuste ja negatiivsete stereotüüpidega. Kuidas neid probleeme mõista ja nendega toime tulla?

Ka Eestis on viimastel aastatel elavnenud arutelud rahvusliku identiteedi ja mitmekultuurilisuse teemadel. Eesti on mitmekultuuriline maa, kuna siin elab lisaks eestlastele suur hulk vene päritolu inimesi ja mitmetest teistest rahvustest inimesi. Viimasel ajal on meedias palju räägitud ühise Eesti kooli ideest, mis aitaks kõigil lastel paremini omandada riigikeelt ja annaks neile võrdsed võimalused Eesti elus osalemiseks. Milline on sega- ja mitte-eesti perekonnast¹ pärit noorte rahvuslik identiteet tänapäeva Eestis, kuidas see kujuneb ja millist rolli mängib selle juures kool?

Olen ise pärit segaperekonnast ja kakskeelne. Minu isa on itaallane ja ema eestlane. Olen sündinud ja elanud terve elu Eestis. Rahvuslik identiteet on minu jaoks alati olnud huvitav, aga ka keeruline teema. Muidugi tunnen ma tugevat sidet eesti keele ja kultuuriga, sest olen siin elanud terve elu ja käinud siin koolis, aga samas on mul tugev side ka Itaaliaga. Ma olen alati tundnud, et olen nii eestlane kui itaallane, kuid olen vahel märganud, et inimestel on

---

¹ Segaperekonnaks nimetan siin töös perekondi, kus üks vanem on eesti, teine mõnest muust rahvusest, mitte-eesti perekonnaks perekondi, kus kumbki vanem ei ole eestlane.

raske aru saada, kuidas saab olla korraga kahest rahvusest. Eelmisel aastal nägin dokumentaalfilmi „14 käänet”, mis räägib vene vanemate valikutest ja hirmudest seoses lapse eestikeelses kooli panekuga ja üldse vene laste võimalustest. See film pani mind mõtlema identiteedi ja Eesti ühiskonnas toimuva üle. Sellest tõugatuna otsustasin uurida oma töös järgmisi küsimusi:

1. mis on rahvuslik identiteet, kuidas see kujuneb mitmekultuuriliste noorte puhul ja mis tegurid seda protsessi mõjutavad;
2. kuidas mõjutab kool rahvusliku identiteedi kujunemist mitmekultuurilise taustaga noorte hulgas Tallinna Prantsuse Lütseumis?

Uurimistöö koosneb kahest osast. Töö teoreetilises osas annan teaduskirjandusele toetudes ülevaate mitmekultuuriliste ühiskondade kujunemisest ja akulturatsiooni mõistest. Samuti räägin sellest, mis on rahvuslik identiteet ja kuidas see kujuneb. Täpsemalt käsitlen mitmekultuurilist identiteeti ja kooli mõju sellise identiteedi kujunemisele.

Töö empiirilises osas uurin Tallinna Prantsuse Lütseumi sega- või mitte-eesti perekondadest pärit noorte rahvuslikku identiteeti, kasutades poolstruktureeritud intervjuusid. Intervjuude valimis oli kuus õpilast vanuses 16–20. Intervjuud keskendusid noorte rahvuslikule enesemääratlusele, sellega kaasnevatele raskustele ja konfliktidele ning sõprade, kooli ning ühiskonna rollile identiteedi kujunemisel. Pärast intervjuude transkribeerimist analüüsisin neid võrdlevalt ja sidusin teoreetilisest osast saadud teadmistega.

Soovin tänada oma juhendajaid Aune Valku ja Peeter Tammeveskit ning kõiki intervjuueerituid, tänu kellele see töö võimalikuks sai.

SISUKORD

Sissejuhatus	1
Sisukord.....	3
1. Mitmekultuurilised ühiskonnad ja rahvuslik identiteet	5
1.1. Mitmekultuurilise ühiskonna tüübid ja tekkimine	5
1.1.1. Mitmekultuurilise ühiskonna tüübid	5
1.1.2. Multikultuursete ühiskondade tekkimise põhjused ja neis elavad grupid	5
1.2. Akulturatsioon	6
1.3. Identiteet	7
1.3.1. Rahvuslik identiteet	9
1.3.2. Rahvuslik identiteet multikultuursetes ühiskondades	9
1.3.3. Mitmekultuuriline identiteet	11
1.4. Kooli mõju rahvuslikule identiteedile.....	12
1.5. Rahvuslik identiteet Eestis ja kooli mõju sellele	13
2. Rahvuslik identiteet ja kooli mõju sellele Tallinna Prantsuse Lütseumi sega- ja mitte-eesti perekondadest pärit noorte puhul.....	15
2.1. Uurimuse eesmärk, metoodika ja valim	15
2.1.1. Uurimuse eesmärk	15
2.1.2. Metoodika	15
2.1.3. Valim	15
2.2. Enesemääratlus ja selle seos päritolu ning keeleoskusega	16
2.2.1. Päritolu ja keeleoskus	16
2.2.2. Mitmekultuuriline identiteet ning eri kultuuride osakaal identiteedis	16
2.2.3. Raskused identiteedi määramisel ja identiteetide kokkusobivus	17
2.2.4. Mitmekultuurilise identiteedi väärtustamine	20
2.3. Mitmekultuurilise identiteedi kujunemine ja seda mõjutavad tegurid	20
2.3.1. Mitmekultuurilise identiteeti kujunemine ja sellega kohanemine	20
2.3.2. Sõprade seos rahvusliku identiteedi kujunemisega	22
2.3.3. Ühiskonna roll rahvusliku identiteedi kujunemisel	22
2.4. Kooli roll identiteedi kujunemisel ja toetamisel.....	24
2.5. Arutelu ja järeldused	26
Kokkuvõte.....	29
Resümees	31
Summary	32

Kasutatud kirjandus	34
Lisa 1	36
Intervjuu küsimused	36

1. MITMEKULTUURILISED ÜHISKONNAD JA RAHVUSLIK IDENTITEET

1.1. Mitmekultuurilise ühiskonna tüübid ja tekkimine

1.1.1. Mitmekultuurilise ühiskonna tüübid

Kui varasematel aegadel esines ühiskondi, mis olid kultuuriliselt suhteliselt ühesugused, siis tänapäeval, globaliseerumise ja rahvaste rändamise ajastul, on peaaegu kõik riigid mingil määral mitmekultuurilised. J. W. Berry määratleb mitmekultuurilist ühiskonda nii: „Mitmekultuuriline ühiskond on ühiskond, kus mitmed erinevad kultuurid ja etnilised grupid eksisteerivad ühes sotsiaalses ja poliitilises ruumis” (Berry, 2006, 27). Mitmekultuurilises ühiskonnas elavate inimeste arvamus lahkneb aga tihti selles osas, kuidas peaks taoline ühiskond olema üles ehitatud. Sagedasti usuvad inimesed endiselt, et nende ühiskond on ühekultuuriline või vähemalt nii peaks see ideaalis olema. Nad arvavad, et kõik, kes on asunud elama nende riiki, peaksid kohanema seal domineeriva kultuuriga ega tohi käituda vastavalt oma päritolukultuurile. Sellises ühiskonnas on üks domineeriv kultuurigrupp, mis nõuab, et vähemused sulanduksid nende kultuurigruppi selleks, et üldse olla osa ühiskonnast. Säärast ühiskonnamudelit nimetatakse sulatusahjuks (Berry, 2006, 27). Teine ettekujutus mitmekultuurilisest ühiskonnast mõnab, et riigis ei pea valitsema üks kultuurigrupp, vaid riigi kultuur peaks koosnema kõigi seal riigis elavate gruppide kultuuridest. Sellist ühiskonna ülesehitust nimetatakse kultuuriliseks pluralismiks (Berry, 2006, 28).

1.1.2. Mitmekultuuriliste ühiskondade tekkimise põhjused ja neis elavad grupid

Mitmekultuurilises ühiskonnas on palju erinevaid rahvusgruppe. Põhjused, miks erineva kultuuritaustaga inimesed on otsustanud või on sattunud koos elama, on erinevad. Rahvus- ja kultuurigruppe võib eristada kolmest vaatepunktist (Berry, 2006, 29–31). Esiteks võivad erinevad grupid elada koos vabatahtlikult või sunniviisiliselt. Näiteks on ajaloos tihti juhtunud, et põliselanikelt on nende maa ära võetud ja liidetud mõne suurema riigi territooriumiga (kolonisatsioon). Nii muutuvad põliselanikud selle riigi vähemusgrupiks. Sellisel juhul on tegu sunniviisilise kooseluga. Vabatahtliku kooselu näiteks on mõnes riigis elavad etnilised grupid, kes on varasemate sisserändajate järeltulijad, nagu näiteks hispaania päritolu inimesed Lõuna-Ameerikas või hollandi päritolu inimesed Lõuna-Aafrikas.

Teiseks võib erinevaid rahvusgruppe eristada selle alusel, kas nad on paiksed või ümberasunud. Paikseid grupe kutsutakse põliselanikeks. Paiksete alla võib paigutada ka grupid, kes on mingis riigis mitu põlvkonda elanud, kuigi asustus sai alguse immigratsioonist. Ümberasujateks peetakse neid, kes on oma elu jooksul hiljuti mingisse riiki saabunud või on

saabujate lapsed. Kui grupp on kusagil elanud kauem kui kolm põlvkonda, siis peetakse seda tavaliselt paikseks.

Kolmandaks võib eristada püsivalt või ajutiselt riigis elavaid gruppe. Kui immigrantideks peetakse neid, kes on püsivalt teise riiki elama asunud, siis näiteks võõrtöölised ja välisüliõpilased elavad teises riigis lühikest aega. Viimased ei kohane uue keskkonnaga küllaldaselt, sest nad teavad, et peavad mingil hetkel lahkuma. Sunniviisiliselt ümberasunute hulgas võib aga teises riigis viibimise kestuse alusel eristada põgenikke ja asüülitaotlejaid, kellest esimesed jäävad tavaliselt uuele asukohamaale, teised võivad aga pöörduda tagasi oma kodumaale siis, kui olukord seal paraneb.

Tabel 1. Mitmekultuurilises ühiskonnas elavate gruppide erinevused (Berry, 2006, 29)

MOBIILSUS	KONTAKTI VABATAHTLIKKUS	
	VABATAHTLIK	SUNNIVIISILINE
PAIKSED	ETNILISED GRUPID	PÕLISRAHVAD
RÄNDAVAD püsivad ajutised	IMMIGRANDID VÄLISTÖÖLISED	PÕGENIKUD ASÜÜLITAOTLEJAD

1.2. Akulturatsioon

Mitmekultuurilised ühiskonnad, mis on tekkinud ülalkirjeldatud protsesside, nagu näiteks kolonisatsiooni, rände jms tagajärjel, peavad kõik tegelema akulturatsiooniga. Berry kirjutab: „Akulturatsioon on kultuurilise ja psühholoogilise muutuse protsess, mis leiab aset erineva kultuuritaustaga inimeste pikaajalisel kokkupuutel” (Berry, 2006, 27). Akulturatsioon võib aset leida eri viisidel. Neid viise nimetatakse akulturatsioonistrateegiateks, mis kujunevad toetudes inimeste käitumisele ja suhtumisele, ja mida mõjutavad need eesmärgid, mida kaks kokkupuutuvat kultuurigruppi endale seavad. Berry ütleb nii: „Kultuurilisel tasandil on kahel kokkupuutuval grupil tavaliselt mingi aimus sellest, mida nad üritavad saavutada või mida nendega üritatakse teha” (Berry, 2006, 33).

Uurijad eristavad nelja põhilist akulturatsioonistrateegiat, mida nimetatakse erinevalt olenevalt sellest, kas tegu on vähemusgrupi või ühiskonnas domineeriva enamusgrupi

vaatepunktiga. Vähemusgrupi strateegiad on assimilatsioon, integratsioon, eraldumine ja marginaliseerumine. Assimilatsioon on strateegia, kus inimesed ei soovi säilitada oma kultuuriidentiteeti ja üritavad pigem sulanduda teise kultuuri. Eraldumine aga toimub siis, kui inimesed tahavad hoida oma kultuuriidentiteeti ja ei soovi puutuda kokku teise kultuuriga. Integratsioon tähendab seda, et inimesed soovivad säilitada oma kultuuriidentiteeti, aga samas olla ka osa teisest kultuurist. Kui inimesed on pidanud lahti ütlemata või soovinud loobuda oma kultuuriidentiteedist ega soovi luua sidemeid teise kultuuriga diskrimineerimise tõttu, toimub marginaliseerumine. Marginaliseerumine tähendab seda, et inimesed kaotavad nii oma kultuuriidentiteedi kui eralduvad ka uuest kultuurist (Berry, 2006, 33–35).

Termineid assimilatsioon, integratsioon, eraldumine ja marginaliseerumine saab kasutada ainult siis, kui vähemusgruppidel on vabadus valida, kuidas nad soovivad osaleda akulturatsioonis (Berry, 2006, 35–36). Kui domineeriv grupp eelistab mingeid akulturatsioonistrateegiaid või piirab vähemusgrupi valikuvõimalusi, tuleb kasutada teisi termineid. Integratsiooni käigus on oluline, et domineeriv grupp oleks kultuurilise mitmekesisuse suhtes positiivselt meelestatud. Nii domineeriv kui ka vähemusgrupp peavad nõustuma, et kõikidel gruppidel on õigus elada selles ühiskonnas ja samal ajal säilitada ka oma kultuuriidentiteeti. Integratsioon õnnestub, kui vähemusgrupp võtab omaks laiemat ühiskonna põhiväärtused ja domineeriv grupp kohandab riiklikke institutsioone nii, et need vastaksid kõikide ühiskonnas elavate gruppide vajadustele. Sellist protsessi nimetatakse kultuuriliseks pluralismiks. Kui domineeriv grupp soovib, et vähemusgrupp assimileeruks, siis sellist ühiskonda nimetatakse sulatusahjuks. Kui domineeriv grupp nõuab vähemusgrupi eraldumist, siis on tegemist segregatsiooniga. Vähemusgrupile peale surutud marginaliseerumist nimetatakse väljajätmiseks (Berry, 2006, 35–36).

1.3. Identiteet

Identiteedi all mõistetakse nii inimese isiklikku identiteeti, „arusaama endast kui ainulaadsest olendist oma eriliste oskuste, huvide ja eesmärkidega”, kui ka grupiidentiteeti, „kuuluvust kindlasse sotsiaalsesse gruppi või kategooriasse” (Phinney, 2008, 98). Elvira Küün määratleb isiklikku identiteeti järgmiselt: „Identiteet on inimese teadmine sellest, kes ta on; kes teised inimesed on; mis on see, mis neid eristab ja kuidas inimene peaks käituma teatud olukordades, arvestades sotsiaalset gruppi, kuhu ta kuulub” (Küün, 2008, 184). Inimese isiklik ja grupiidentiteet on omavahel tihedalt seotud. Identiteediuurijad rõhutavad, et grupiidentiteet ei ole silt, millega inimene end tähistab, vaid pikaajaline protsess. Teiste sõnadega on ta „dünaamiline konstruktsioon, mis kujuneb aja jooksul, mil inimesed püüavad mõista, kes nad on nende gruppide mõistes, kuhu nad oma vahetus või laiemas sotsiaalses

kontekstis kuuluvad” (Phinney, 2008, 98). Sotsiaalsed grupid, mis mõjutavad inimese identiteeti võivad olla näiteks rahvus, sugu ja klass (Phinney, 2008, 98).

Identiteedi kujunemine on pikk protsess, mis saab alguse lapseas ja kestab isegi täiskasvanueas. Näiteks algab sooidentiteedi tekkimine mingite stereotüüpide loomisega, mis kinnistuvad umbes kuueaastaselt. Lapse vanemaks saades hakkavad kinnistunud stereotüübid nõrgenema. Nüüd loob laps nendele stereotüüpidele toetudes oma identiteedi ja otsustab, millisesse gruppi ta tahab kuuluda. Selles staadiumis on äärmiselt tähtsal kohal keskkond, mis last ümbritseb, kuna see annab lapsele mingi ettekujutuse maailmast. Mida avaram on lapse maailmapilt, seda rohkem on tal erinevaid võimalusi, kuidas ennast määratleda ja seda paremini ta end tunneb (Phinney, 2008, 98).

Identiteediuurijad rõhutavad ümbritseva keskkonna, eriti meedia mõju grupiidentiteedi kujunemisele. Hurtado ja Silva (2008) rõhutavad näiteks lastesaadete rolli, mis võiksid anda lapsele rohkem infot ja pakkuda erinevaid mudeleid, mis muudavad lapse arusaama grupiidentiteedist paindlikumaks. Samuti rõhutavad nad meedia ümberõpetavat rolli seal, kus lapsed on varem kokku puutunud negatiivsete stereotüüpidega nende grupi kohta. Kui lapse sotsiaalset gruppi esitatakse heas valguses, siis võib see mõjutada positiivselt tema suhtumist enda ja teiste sotsiaalsesse gruppi (Hurtado ja Silva, 2008).

Identiteedi kujunemine jätkub teismeeas. Siis läbivad noored „kahtluste, avastamise ja mõtiskluse perioodi” (Phinney, 2008, 100). Neil on vaja aega, et integreerida lapseas tekkinud identiteet uute teadmiste, huvide, arvamuste ja kogemustega. Maailmapildi avardudes tekib noortel parem arusaam grupistereotüüpidest. Samuti mõistavad nad, et grupid erinevad neile antud võimu ja privileegide poolest. Phinney ütleb: „See kogemus tekitab küsimusi ja ebakindlust, mis on identiteedi avastamise baasiks” (Phinney, 2008, 100). Kõik noored hakkavad mingil hetkel avastama oma identiteeti erinevate gruppide liikmena ja analüüsima seda, millised tunded neil selle grupi vastu on. Eriti teevad seda aga need noored, kelle grupiidentiteeti ei hinnata ühiskonnas piisavalt kõrgelt, nagu näiteks etnilised vähemused, tüdrukud/naised, vaesed või puudega inimesed (Phinney, 2008, 103). Diskrimineerimine ja eelarvamused tugevdavad vajadust tegeleda oma grupiidentiteediga. Kahtlused ja avastamine peaksid aga lõpuks viima parema arusaamiseni oma soo- või rahvuslikust identiteedist (Phinney, 2008, 102).

Grupiidentiteedi loomine toimub peamiselt vastandamise ja võrdlemise kaudu. Grupiidentiteet on arusaam sellest, kes kuuluvad mingisse gruppi ja kes mitte. Niisiis luuakse grupiidentiteet, võrreldes ennast teise grupi kuuluvate inimestega. Teised grupid toimivad siis „taustana, mille suhtes luua arusaama endast” (Phinney, 2008, 103). Näiteks tunnen ma, et olen eestlane, kui võrdlen end ameeriklastega.

1.3.1. Rahvuslik identiteet²

Rahvuslik identiteet kujutab endast subjektiivset kuuluvustunnet etnilisse gruppi ning tundeid ja hoiakuid, mis kaasnevad sellesse gruppi kuulumisega (Phinney jt, 2001, 136). Rahvuslik identiteet põhineb paljudel teguritel, millest kõige tähtsam on keel ja selle abil tekkinud kultuur. Rahvuslik identiteet puudutab päritolu ja kultuuri, religiooni, traditsioone ja väärtushinnanguid (Küün, 2005, 185). Nende komponentide suhe on igal rahvusel erinev ja on kujunenud pika aja jooksul.

Uurijad rõhutavad, et rahvuslik identiteet on oluline inimeste isikliku identiteedi, enesehinnangu ja psühholoogilise heaolu seisukohalt (Phinney jt, 2001, 136; Küün, 2008, 183). Nagu teistegi gruppiidentiteetide korral, kujuneb rahvuslik identiteet välja noorukieas. Noored elavad läbi perioodi, kus nad asuvad avastama oma rahvuslikku identiteeti ja mõtlevad selle üle, kas ja miks nad kuuluvad mingisse rahvuslikku gruppi (Syed ja Asmitia, 2010, 208). Lisaks avastamisprotsessile on rahvusliku identiteedi juures oluline kuuluvustunde tekkimine. Avastamise ja kuuluvustunde vaatepunktist eristavad uurijad kolme viisi, kuidas inimesed suhestuvad rahvusliku identiteediga, mille Marcia (1980) on võtnud kokku identiteedi staatuse mudelisse: väljakujunenud identiteet, moratoriumiperiood ja kujunemata identiteet (Marcia, 1980, Syed ja Asmitia, 2010, 208 kaudu). Väljakujunenud rahvusliku identiteediga inimene on läbinud avastamise perioodi ja tunneb end kuuluvat mingisse rahvuslikku gruppi; moratorium on periood, kus inimesed tegelevad oma rahvusliku identiteedi avastamisega, kuid pole selle osas veel selgusele jõudnud; kujunemata rahvuslik identiteet on selline, kus inimene ei tegele oma rahvusliku identiteediga ega tunne kuuluvust ja tema jaoks pole rahvus tema enesemõistmise juures oluline (Syed ja Asmitia, 2010, 208).

1.3.2. Rahvuslik identiteet mitmekultuurilistes ühiskondades

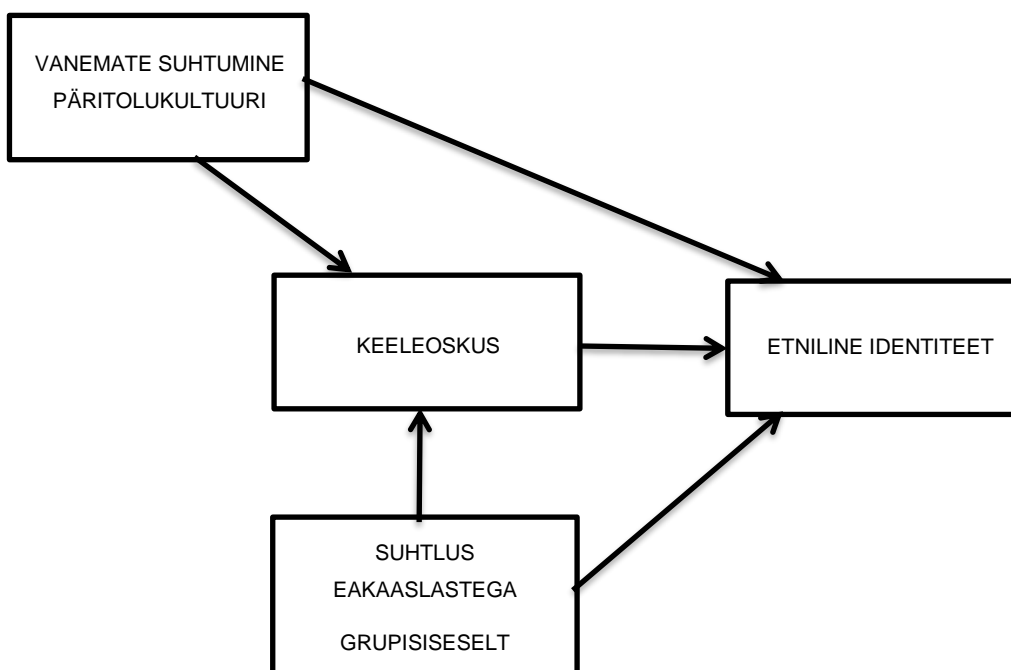
Rahvusliku identiteedi kujunemine on eriti keeruline sisserändaja taustaga noorte jaoks, kes peavad kohanema nii oma päritolukultuuri kui ka asukohamaa kultuuriga. Nad on kasvanud üles vanematega, kes on ühest kultuurist, kuid nad on käinud koolis oma praegusel asukohamaal, kus valitseb teine kultuur ja (enamasti) on nad omandanud selle keele ja kultuuri (Phinney jt, 2001, 136). Päritolukultuuril põhineva identiteedi kujunemist ja sellega seotud positiivsete hoiakute tekkimist mõjutavad kõige rohkem keeleoskus, suhtlemine

---

² Inglise keeles, kaasa arvatud teaduskirjanduses, millele ma seda tööd kirjutades toetusin, kasutatakse rahvusliku identiteedi tähistamiseks kaht sõna *ethnic identity* ja *national identity*. Esimene tähistab inimese etnilist ja kultuurilist kuuluvust, teine samastumist mingi riigi ja rahvaga. Kuna eesti keeles on levinud ennekõike sõna rahvuslik identiteet, siis kasutan peamiselt seda. Etnilisest identiteedist räägin, kui pean silmas samastumist päritolukultuuriga.

eakaaslastega, kes kuuluvad samasse etnilisse vähemusse, ja vanemate suhtumine oma päritolukultuuri ning selle säilitamisse (Phinney jt, 2001, 137). Näiteks keeleoskus annab lapsele võimaluse suhelda samasse vähemusse kuuluvate inimestega ja uuringud näitavad, et sisserändaja taustaga noorte üldise arengu seisukohalt on päritolukeele oskamine nende jaoks oluline. Kuid on ka autoreid, kes arvavad, et keeleoskus ei ole otsustav etnilise identiteedi säilimisel (Phinney jt, 2001, 137).

Samuti mõjutab sisserändajate lapsi nende vanemate suhtumine oma päritolukultuuri (Phinney jt, 2001, 138), kes annavad või ei anna edasi oma kultuuri ajalugu, tavaid ja väärtusi. Seetõttu on etnilise identiteedi säilimiseks äärmiselt oluline, et vanemad hindaksid oma päritolukultuuri. Mida rohkem vanemad toetavad lapse suhet oma päritolukultuuriga ning mida rohkem nad räägivad oma päritolukeeles, seda parem on lapse keeleoskus. Tähtis on ka, et lastel oleks sõpru samast vähemusgrupist. See tähendab seda, et nad praktiseerivad keelt tihemini ja suhtlevad inimestega, kellega neil on sarnased tavad. Nii võib öelda, et vanemate toetus ja teiste vähemusgrupi liikmetega suhtlemine arendavad keeleoskust, mis omakorda muudab etnilise identiteedi säilitamise lihtsamaks (Phinney jt, 2001, 139).

Joonis 1. Sisserändaja taustaga noorte etnilist identiteeti mõjutavad tegurid (Phinney jt, 2001, 140).

1.3.3. Mitmekultuuriline identiteet

Tänapäeva globaliseerivas maailmas on üha rohkem inimesi, kes kuuluvad mitmesse kultuuri ja kelle identiteet on kahe- või mitmekultuuriline (Benet-Martínez ja Haritatos, 2005, 1016). Kahekultuurilise identiteedi uurimine on näidanud, et inimesed võivad tajuda sellist identiteeti nii positiivselt kui ka negatiivselt (Benet-Martínez ja Haritatos, 2005, 1017). Vahel tunneb inimene, et ta on teistest erinev ja huvitavam just seetõttu, et tal on värvikam taust. Inimene võib samuti tunda, et kuna ta saab osa mitmest erinevast kultuurist, on tal laiem silmaring ning rohkem võimalusi. Samas võib mitmekultuurilisusega kaasneda ka segadusi ja probleeme inimese jaoks. Neis kahes kultuuris, kuhu inimene kuulub, võivad olla väga erinevad ja vastandlikud kombed ja väärtused. Käitumine, mis ühes kultuuris on aktsepteeritav, võib olla teises lausa keelatud. Näiteks Jeemenis peavad naised küsima meestelt luba, et kodust väljuda, aga enamik Euroopa riikide naisi on liikumisvabaduse mõttes meestega võrdsed. Samuti võib juhtuda, et mitmekultuuriline inimene kannatab negatiivsete kultuuristereotüüpide all, mis on levinud asukohamaal päritolumaa kultuuri kohta (Benet-Martínez ja Haritatos, 2005, 1017–1018). Niisiis on kahe- või mitmekultuurilise identiteedi tekkimine tihti seotud raskuste ja konfliktidega ning identiteedi avastamine ja arenemine on mitmekultuurilistel noortel keerukam protsess. Phinney märgib, et noored tajuvad neid raskusi mitte kultuuride kokkupõrkena, vaid lõhena enda sees (Phinney, 1999, 27, Benet-Martínez ja Haritatos, 2005, 1017 kaudu).

Ülalkäsitletud akulturatsiooni uurimine on näidanud, et mitmekultuurilise identiteedi kujunemine ei ole lineaarne protsess, kus inimene võtab või ei võta omaks uue kultuuri, vaid mitmesuunaline liikumine, kus inimene tunneb tõmmet nii oma päritolukultuuri kui ka asukohamaakultuuri poole (Phinney, 1996, 922, Benet-Martínez ja Haritatos, 2005, 1018 kaudu). Kuna tegemist on keeruka protsessiga, siis murravad teadlased pead selle üle, kuidas inimesed täpselt kahekultuurilise identiteediga elavad ja miks mõned inimesed tajuvad seda kui raskust, teised aga kui midagi väärtuslikku (Benet-Martínez ja Haritatos, 2005, 1018–1019). On neid, kelle arvates nende erinevad kultuuriidentiteedid on tasakaalus ja nad ei tunne, et nende vahel oleks mingeid suuri konflikte või et nad peaksid nende vahel valima. Benet-Martínez ja Haritatos (2005) ütlevad, et neil inimestel on kaks kultuuri hästi integreeritud. Nad tunnevad, et nad kuuluvad kahte ühildatavasse kultuuri ja kahes kultuuris elamine ei ole neile igapäevaprobleemide allikaks (Benet-Martínez ja Haritatos, 2005, 1019). Samas on ka inimesi, kes ei ole suutnud mitut kultuuri edukalt integreerida ning konflikt kahe kultuuri kommete vahel tekitab neis emotsionaalseid pingeid. Nende kahekultuurilise identiteedi integratsioon on madal ja nad ei suuda siduda mõlemat kuuluvust terviklikuks identiteediks.

Kahe kultuuri edukat integreerimist mõjutavad isikuomadused (kas inimene on kinnine või avatud, närviline või rahulik) ja akulturatsioonistressorid. Viimaste näiteks on see, kas inimene on puutunud kokku stereotüüpidega oma rahvuse / etnilise kuuluvuse kohta, kas ta on olnud kultuuriisolatsioonis või kas temale oluliste rahvuste / etniliste gruppide vahelised suhted on pingelised või mitte (Benet-Martínez ja Haritatos, 2005, 1023).

Benet-Martínez ja Haritatos (2005), kes on uurinud Ameerikas elavate hiinlaste kahekultuurilist identiteeti, eristavad kahekultuuriliste inimeste identiteediprobleemide korral kaht erinevat tasandit. Üks tasand on konfliktus/kokkusobivus ja teine on eraldatus/sulandumine (Benet-Martínez ja Haritatos, 2005, 1022). Need kaks tasandit ei pruugi olla omavahel seotud. Näiteks võib inimene hoida kahte identiteeti lahus, aga samas tunda, et need pole omavahel konfliktis (Benet-Martínez ja Haritatos, 2005, 1028). Kultuuriline eraldatus tuleneb konkreetsetest asjaoludest (inimese keeleoskus, kokkupuudete ulatus kultuuriga jne), mis tekitavad isoleeritust. Konfliktitaju on subjektiivsem ja tekib siis, kui inimene tunneb end oma kultuurilise kuuluvuse tõttu kõrvalejäetu, väärkoheldu või survestatuna (Benet-Martínez ja Haritatos, 2005, 1034, 1036).

1.4. Kooli mõju rahvuslikule identiteedile

Inimese rahvuslik identiteet kujuneb sotsialiseerumise käigus ja üks oluline sotsialiseerumiskeskond on kool, „kus omandatakse teadmised ja oskused, mis on vajalikud ühiskonna liikmena toimimiseks, elukutse omandamiseks, töötamiseks” (Soll jt, 2014, 206). Koolil on täita tähtis roll ka rahvusliku identiteedi kujunemisel (Soll jt, 2014, 206). Eesti ühiskonnateadlased Maie Soll, Sander Salvete ja Anu Masso on toetunud Niklas Luhmanni uurimustele, milles on eristatud koolis sotsialiseerumist ja haridust (Soll jt, 2014, 206). Sotsialiseerumine leiab aset nii koolis kui väljaspool kooli ja selle käigus teeb noor oma valikud ise. Hariduse andmist kontrollib aga haridussüsteem ja sellel on kindlad eesmärgid. Luhmanni arvates on haridussüsteemi ülesanne parandada sotsialiseerumise käigus toimunud vigu (Soll jt, 2014, 206–207). Solli, Salvete ja Masso uurimisrühma hinnangul saab kool mõjutada õpilaste rahvusliku identiteedi kujunemist esiteks keskkonna loomise kaudu, kus saaks omandada teadmisi kultuuride, tavade ja ajaloo kohta, ja teiseks etnilise kaasatuse (vanemate keele kasutamine, etnilise rühma traditsioonide järgmine) toetamise kaudu (Soll jt, 2014, 207). Samuti saab kool aidata kaasa mitmekultuurilise identiteedi tekkimisele, pidades väärtuslikuks nii lapse päritolu- kui ka enamusrühma kultuuritraditsioone.

1.5. Rahvuslik identiteet Eestis ja kooli mõju sellele

Kuigi Eesti kuulub nende riikide hulka, kus paljud inimesed usuvad, et nende ühiskond on ühekultuuriline või vähemalt peaks seda ideaalis olema, siis tulenevalt ajaloost on Eesti mitmekultuuriline riik, kus elab erineva rahvusliku ja etnilise identiteediga inimesi. Kõige suurem rahvusvähemus Eestis on venelased. Enamik mitte-eestlasi elab Eestis suuremates linnades või idapiiri ääres. Tallinna elanikest on 46% ja Ida-Virumaa elanikest 80% mitte-eestlased. Nendes kahes kohas kokku elab umbes 84% terves riigis elavatest mitte-eestlastest (Eesti Rahvaloendus, 2000). Kuid alates Eesti taasiseseisvumisest on Eestisse kolinud ka palju teistest rahvustest inimesi, kes peavad Eestit oma koduks ja samastuvad selle kultuuriga. Viimastel kümnenditel on sündinud palju lapsi, kelle üks või kumbki vanem ei ole etniline eestlane.

Noorte eestivenelaste rahvuslikku identiteeti on uurinud Elvira Küün (2008), kes väidab, et noored eestivenelased on tihti kahekultuurilised ja nad on rahvusliku identiteedi poolest erinevad oma eakaalastest Venemaal. Nende hulgas on kujunemas uus rahvuslik identiteet – eestivenelane.

Küün analüüsis Tallinnas ja Ida-Virumaal elavate mitte-eestlaste keelelist ja rahvuslikku identiteeti ning tegureid, mis seda mõjutavad. Valim koosnes sajast venekeelse kooli lõpetanud noorest, kellest osa pärinesid ükskeelsest (vene) ja teised mitmekeelsest perest. Uurimuse käigus tuli välja, et mitmekeelsest perest pärit noored valdavad paremini eesti keelt, räägivad tihemini nii vene kui ka eesti keeles, ei tunne ennast diskrimineerituna või väljajäetuna ja suhtuvad eesti keele õppimisse palju paremini. Huvitav on ka see, et mitmekeelsest perest pärit lapsed peavad oma emakeeleks enamasti keelt, mida räägib nende ema, kuigi peres räägiti enamasti mõlemat keelt (Küün, 2008, 200). Venekeelsete perede hulgas oli neid, kus kodus räägitav keel oli vene keel hoolimata sellest, et üks vanem olid mõnest kolmandast rahvusest. Uurimuse põhjal võib eristada kahte keelegruppi. Üheks on vene keele grupp, kes kasutab väljaspool tööd ainult vene keelt ja arvab, et eesti keel ei ole eriti vajalik. Teine on eesti-vene keelegrupp, kes räägib tööväliselt lisaks vene keelele ka tihti eesti keelt ja leiab, et eesti keele oskus on tähtis (Küün, 2008, 194). Uurimusest võib veel järeldada, et küsitletud noorte rahvuslik identiteet on kas venelane, eestivenelane või eestlane (Küün, 2008, 199). Eestivene identiteediga noored on jäänud venelasteks, säilitanud oma keele, kultuuri ja etnilise identiteedi, aga nad on võtnud omaks ka eesti kultuuri, räägivad eesti keelt ja aktsepteerivad selle kultuuri tavasid ja väärtusi.

Eestis on uuritud ka õppekeele ja laiemalt kooli mõju eestivenelaste rahvuslikule identiteedile. Oma selleteemalises uurimuses väidavad Maie Soll, Sander Salvat ja Anu Masso (2014), et eestivene noorte rahvuslikku identiteeti ei määra otseselt see, millise õppekeelega kooli nad on valinud. Nad eristavad eestivene noorte seas kolme tüüpi

identiteeti: vene, eestivene ja alternatiivne ambivalentne identiteet. Esimesel juhul peavad noored end ennekõike venelaseks. Teisel juhul on tegemist hübriidse eestivene identiteediga, mis on uurijate arvates peaaegu alati ebakindel. Selline identiteet on peamiselt eesti õppekeelega koolides õppivatel vene noortel. Uurijate arvates tuleneb nende noorte ebakindlus enese identifitseerimisel sellest, et nad on identiteedi seisukohalt otsingute ehk moratoriumi faasis (Soll jt, 2014, 221). Alternatiivne ambivalentne identiteet on selline, kus noor ei identifitseeri end rahvuse alusel.

Hinnates kokkuvõtlikult kooli mõju rahvusliku identiteedi kujunemisele väidavad Soll, Salvet ja Masso, et Eesti koolid keskenduvad enamasti hariduslikele eesmärkidele ega arvesta väga palju õpilaste erineva etnilise identiteediga. Nad märgivad, et õpilaste erineva etnilise tasuta mitteamustamine ning näilise võrdsusprintsipi rakendamine „viib jätkuva ebavõrdsuseni” (Soll jt, 2014, 222). Taoliste uuringute taustal on huvitav teada saada, milline on Tallinna Prantsuse Lütseumi sega- või mitte-eesti perekonnast pärit noorte rahvusliku identiteedi arengutee.

2. RAHVUSLIK IDENTITEET JA KOOLI MÕJU SELLELE TALLINNA PRATSMUSE LÜTSEUMI SEGA- JA MITTE-EESTI PEREKONDADEST NOORTEL

2.1. Uurimuse eesmärk, metoodika ja valim

2.1.1. Uurimuse eesmärk

Minu empiirilise uurimistöö eesmärk on uurida Tallinna Prantsuse Lütseumi sega- või mitte-eesti perekonnast pärit noorte rahvuslikku identiteeti. Loodan mõista, kuidas sellised noored ennast määratlevad, mida rahvuslik identiteet nende jaoks tähendab, kuidas on see kujunenud ja mis on seda protsessi mõjutanud (sõbrad, kool, ühiskond). Lähemalt uurin kooli rolli noorte rahvusliku identiteedi kujundamises ja seda, kuidas erineva kultuuritaustaga õpilased end meie koolis tunnevad.

2.1.2. Metoodika

Kogusin andmeid, kasutades poolstruktureeritud intervjuud. Poolstruktureeritud intervjuus on usutlusel range struktuur, mis on kõigi küsitletute puhul sama. Intervjuu ei tohi muutuda vabas vormis vestluseks intervjuueeritava ja intervjuueerija vahel. Intervjuueerija peab jälgima, et intervjuueeritav vastaks küsimustele, mis temalt küsiti. Vajadusel võib küsida täpsustavaid või avatud lisaküsimusi (Lepik jt, 2014). Minu intervjuuküsimused olid koondatud nelja suuremasse kategooriasse: 1) taust ja päritolu, 2) enesemääratlus, 3) identiteedi kujunemine ja seda kujundavad tegurid, 4) kooli mõju identiteedi kujunemisele. Intervjuud toimusid kas näost näkku või Skype'i teel ja kestsid umbes poolest tunnist kuni tunni ajani. Intervjuud salvestasin, hiljem transkribeerisin ja analüüsisin. Kuna tegemist on kvalitatiivse uurimusega, siis analüüsi käigus võrdlen osalejate vastuseid samadele küsimustele ning nimetan sarnasused ja erinevused. Kuna osalejate hulk on väike, siis ei ole eesmärk teha kogutud andmete alusel kauguleulatuvaid üldistusi ega näidata, milliseid vastuseid on rohkem või vähem. Oluline on osalejate vastuseid ja lugusid süvitsi mõista ning võrrelda.

2.1.3. Valim

Tegin intervjuud kuue inimesega (kaks noormeest, neli neidu). Kõik küsitletud on Tallinna Prantsuse Lütseumi gümnasistid või värsked vilistlased. Valisin intervjuueeritavateks gümnasistid, kuna nad on ilmselt mõelnud rohkem oma identiteedi üle kui nooremad õpilased ja oskavad selle üle arutleda. Kuna mu valim on väike, ei saa selle põhjal teha järeldusi selle kohta, kuidas sugu või vanus mõjutab identiteeti. Valimis on kolm noort, kes on

pärit segaperekonnast, kusjuures kahes perekonnas on üks vanem eestlane. Ülejäänud kolme osaleja mõlemad vanemad on samast rahvusest, kuid mitte-eestlased, kusjuures kahel on nad venelased. Kogu valimis on kolm noort, kellel vähemalt üks vanem on venelane. Viis noort kuuest on Eesti kodanikud.

2.2. Enesemääratlus ja selle seos päritolu ning keeleoskusega

2.2.1. Päritolu ja keeleoskus

Viis kuuest intervjuueeritust on sündinud Eestis, käinud eestikeelses lasteaias ja hiljem õppinud eestikeelses koolis. Nad tunnevad, et nende eesti keele oskus on hea või väga hea. Selgus, et kui segaperekonnast pärit noore peres räägitakse eesti keelt (kaks noort), tal on nõrgad sidemed oma muust rahvusest sugulastega ja tal ei ole sellest rahvusest sõpru, siis peab ta oma emakeeleks vaid eesti keelt, kuigi võib osata ka oma muust rahvusest vanema keelt. Neljas kodus räägitakse ainult ühte keelt, mis ei ole eesti keel, ja kolm neist peredest pärit noort tunnevad, et nende emakeel on nii nende kodune keel kui ka eesti keel ja nad oskavad mõlemat võrdselt. Üks küsitletu põhjendas seda nii: „Mõlemaid keeli hakkasin õppima väikesest peale ja siia maani kasutan igapäevaselt”. Päritolukeele oskuse juures mängib rolli suhtlemine pere ja sugulaste, vähematel juhtudel ka seda keelt rääkivate sõpradega; eesti keele juures õppimine eestikeelses koolis, eestikeelses lasteaias ja huviringis käimine ning eesti keele kasutamine suhtluses sõpradega. Samas esines ka juhtum, kus mitte-eesti perest pärit küsitletu rääkis oma vanematega ühe vanema keeles, aga õega eesti keeles. Tema tundis, et oskab kõige paremini eesti keelt, hoolimata sellest, et pidas oma emakeeleks nii eesti kui oma pere keelt. Üks intervjuueeritu on elanud Eestis ja käinud eestikeelses koolis vaid viimased viis aastat. Tema peab oma emakeeleks vaid oma vanemate emakeelt. Tema kodus ei räägita üldse eesti keelt ja tal on säilinud tugevad sidemed oma sugulastega.

2.2.2. Mitmekultuuriline identiteet ning eri kultuuride osakaal identiteedis

Vastuste analüüsimisel selgus, et eri kultuuridel on noorte identiteedis erinev tähtsus. Vastused võib jagada kolmeks tüübiks. Esimese rühma moodustavad noored, kes peavad end mitmekultuuriliseks, kuid erinevate kultuuride osakaal nende identiteedis on erinev. Need on põhiliselt segaperekonnast pärit noored, kelle üks vanem on eestlane. Samas kuulub sellesse rühma ka noor, kelle vanemad on erinevast rahvusest mitte-eestlased. Need noored tunnevad end peamiselt eestlasena, kuna nad elavad Eestis ja eesti kultuur on neile kõige olulisem. Näiteks kaks neist käsitleb ennast 70 protsendi ulatuses eestlase ja 30 protsendi ulatuses muu rahvuse esindajana. Sellised noored põhjendasid oma mitmekultuurilisust sellega, et neil on erinevast rahvusest vanem ja suguvõsa välismaal,

keda nad külastavad. Samuti räägivad nad või kuulevad kodus lisaks eesti keelele ka mõnda teist keelt. Ka tähendas nende mitte-eesti identiteet nende jaoks seda, et nad järgivad erinevaid käitumisnorme, kui nad külastavad oma isa või ema kodumaad, ja söövad kodus erinevat toitu kui eestlased.

Teise rühma moodustavad mitmekultuurilised noored, kellel on kaks rahvuslikku identiteeti ja kes arvavad, et need on neile võrdselt tähtsad ja omased. Sellesse gruppi kuuluvad põhiliselt noored, kellel kumbki vanem ei ole eestlane. Nende üks identiteet põhineb päritolul ja perekonnal, teine aga eestikeelsel koolil ja suhtluskeskkonnal. Nende vanemad on mitte-eesti rahvusest, nad räägivad kodus vanemate päritolukeelt ja tähistavad põhiliselt selle kultuuri tähtpäevi, järgivad traditsioone ja tavasid. Samuti külastavad nad oma sugulasi välismaal. Ühel noorel on ka palju päritolurahvusest sõpru. Eestlaseks olemine tähendab nende noorte jaoks seda, et nad oskavad eesti keelt nagu emakeelt, on käinud eestikeelses koolis, tunnevad eesti kultuuri, on osa Eesti ühiskonnast, suhtlevad eestlastega, võtavad osa teatud sündmustest, nagu laulupidu jne. Sõpradega tähistavad nad ka eesti rahvakalendri pühi, nagu jaani-, kadri- või mardipäev.

„Eestlane tähendab minu jaoks olla osa Eesti ühiskonnast, Eesti rahvast, õppida eesti koolis, saada eesti haridust, töötada eesti inimestega. [...] On tähtis, et meile õpetatakse euroopalikke väärtusi, kuna me oleme osa Euroopast Liidust ja on kindlasti tähtis, et me teaksime neid.”

„[Minust teeb eestlase] see, et ma võtan osa, et ma olen osa Eesti ühiskonnast, võtan osa igapäevaelust siin Eestis, no elan Eesti ühiskonnas.”

Kolmandat identiteeditüüpi esindab minu valimis vaid üks noor, kes samastab ennast ainult ühe mitte-eesti rahvusega. Ta on väga kindel, et tal on ainult üks rahvuslik identiteet. Tema perekond ja suguvõsa on ühest mitte-eesti rahvusest ja ka enamuse sõpru, kellega ta iga päev suhtleb, on samast rahvusest. Tema jaoks on rahvuslik identiteet tugevalt seotud usuga ja ta tähistas lisaks selle rahvuse pühadele ka kõiki usupühi. Kuigi ta ei pidanud end eestlaseks, tähistas ta Eesti Vabariigi aastapäeva ja vastlapäeva.

2.2.3. Raskused identiteedi määratlemisel ja identiteetide kokkusobivus

Üldiselt mõtlevad sega- või mitte-eesti perest pärit noored tihti oma identiteedile. Kõik intervjueritud ütlesid, et identiteet on neile oluline teema, seda võib-olla ka seepärast, et enese määratlemine rahvusliku identiteedi alusel ei ole neile alati lihtne. Mõned küsitlud ütlesid seda otse, samas väljendus see ka vastuolulistes vastustes intervjuu küsimustele. Sellistel noortel on raske nimetada üht rahvust, kuhu nad kuuluvad. Noored, kes on pärit perekonnast, kus kumbki vanem pole eestlane, ei taha salata maha oma juuri, aga samas ei väljenda ainult vanemate päritolul põhinev identiteet nende enda rahvuslikku identiteeti. Üks

küsitletu, kelle mõlemad vanemad on venelased, ütles, et ta ei taha öelda, et ta on eestlane. Küsimusele, miks see nii on, vastas ta: „nagu ei vaata mu juuri, kust ma pärit olen”, ja lisas: „siis on lihtne vist öelda venelane, aga sisemuses mõtlen, kas on ikka niimoodi või mitte”. Otsestele küsimusele, kas tal on rohkem kui üks rahvuslik identiteet, vastas ta jaatavalt ja lisas: „mõlemad kultuurid on mulle südamelähedased, nii et ma ei saa öelda, et üks on parem või olulisem”. Selline kahevahelolek ongi põhjus, miks need noored mõtlevad tihti oma identiteedile ja miks see on neile oluline ja vahel keeruline teema.

Küsimusele, kas nende identiteedid sobivad hästi kokku või on nende vahel konflikt, vastasid noored erinevalt. Ühe segaperekonnast ja kahe vene perekonnast pärit noore jaoks, kes identifitseerisid end võrdselt eestlase ja venelasena, sobisid nende kaks identiteeti hästi kokku ja nende vahel polnud konflikti, kuna kultuuride tavad ja normid on päris sarnased.

„Mina olen need enda jaoks väga hästi kokku sobitanud, minu mõlemad osapooled on väga huvitavad ja ma tunnen ennast mingil määral kodus mõlemas. Nii et minu meelest seal vahet ei ole, ma ei tunne konflikti. Aga ma tean, et mõnede inimeste jaoks, kes ei ole mõlemaga seotud ja nad on ainult ühes kategoorias, et nende jaoks võib olla konflikt. Ja see tegelikult tekitab minus alati veidi muret.”

Samas mainis üks vene perest pärit intervjuueeritu, et see konflikt on küll olemas ühiskonnas: „Venelastesse suhtutakse mitte nii hästi”. Kaks vene perekonnast pärit vastanut ütlesid, et kuigi nad ise tunnevad end kuuluvat mõlemasse rahvusrühma, peavad venelased neid tihti eestlaseks ja eestlased venelaseks ja neid ei võeta päris omaks kummaski seltskonnas:

„Kui ma satun vene keskkonda, siis kõik arvavad, et ma olen eestlane ja siis, kui ma satun eesti keskkonda, siis kõik arvavad, et ma olen venelane.”

„Venelaste jaoks ma olen eestlane, eestlaste jaoks ma olen venelane.”

Eriti huvitav juhtum oli selline, kus vastanu pidas end nii eestlaseks kui venelaseks, kuid vahetas oma enesemääratlust vastavalt kontekstile:

„Esimene asi on muidugi see, et küsitakse, kas sa oled ikkagi venelane või eestlane. Nii et jah, siis tuleb valida, mida vastata.”

„Kui ma oleksin Venemaal, siis ma oleksin kindlasti venelane, aga kuna ma olen Eestis, siis kindlasti on soodne olla eestlane.”

„Suguvõsaga on selline asi, et tuleb ikka natuke luuletada, sest kui sa oled enda peres oma sõpradega ja sugulastega, siis muidugi ütled, et oled venelane, aga kui satud sellisesse ühiskonda või seltskonda, kus suhtutakse venelastesse halvasti, siis muidugi ütled, et oled eestlane. Sellepärast tuleb koolis ka luuletada. Kunagi ei tea, mis inimesed arvavad, ja mis õpetajad räägivad.”

See, kuidas noored kirjeldavad raskusi oma identiteedi määratlemisel, näitab selgelt, et kui ühiskonnas valitsevad rahvuste vahel konfliktid ja on tekkinud negatiivsed stereotüübid, siis on mitmekultuurilistel noortel raske tajuda oma mitmekultuurilist identiteeti kokkusobivana. Käsitlen seda teemat põhjalikumalt alapeatükis „Ühiskonna mõju identiteeti määratlemisele”.

Sellest annab tunnistust ka asjaolu, et üks küsitletu, kelle kumbki vanem ei ole eestlane, aga kes pidas end seni peamiselt eestlaseks, rääkis, et asudes ülikoolis õppima rahvusvahelisse programmi, on ta hakanud tunnistama ka oma päritoluidentiteeti just keskkonna tõttu, mis on mitmekultuurilise identiteedi suhtes sallivam:

„Praegu, kui keegi ei ütle mulle midagi selle vastu, et aa sa ei ole eestlane, keegi ei sega mind, siis ma tunnen ennast küll nagu, et ma ei ole puhas eestlane. Väga võimalik, et see kaasnes ülikooli minekuga [...] siin on inimesi väga paljudest erinevatest rahvustest ja kui sa küsid, kust sa pärit oled, siis ei ole kunagi vastus otseselt: „Ma olen näiteks Brasiiliast”. Siis on vastuseks, et ma olen sealt, aga ma elasin nii kaua seal ja mu ema on hoopis täiesti x kohast. Ülikeeruline on see asi kõigil. Mult küsitakse ka kogu aeg ja ma hakkasin mõtlema, et omg, kes ma siis ikkagi olen.”

Kui eestivenelaste puhul tekitab konflikte ühiskonna suhtumine, siis sisemist konflikti kahe identiteedi vahel tajusid teravamalt need noored, kelle üks vanem oli pärit kultuurist, mis on eesti omast väga erinev. Konflikti põhjuseks on siin erinevad väärtushinnangud, viisakusnormid ja tavad. Näiteks rääkis üks intervjuueeritu, et ta ei ole harjunud patriarhaalse peremudeliga, millega puutub kokku siis, kui ta külastab oma isa sünnimaad. Tal on tekkinud konflikte isaga selles osas, kuidas isa kodumaal vastassugupoolega suhelda. Samuti mainis ta, et tema isa ei suuda mõista, kuidas eestlased mõtlevad ja miks nad käituvad teatud viisil. Ta kirjeldas, kuidas isa kultuuris on küllakutse austusavaldus, millele tuleb samaga vastata. Samas ei mõista eestlased seda nii ega vasta samaga:

„Aga eestlane ei taju seda niimoodi, no kutsus külla, ma ei tea... palju õnne, sai tasuta süüa. [...] Eestis ei ole nii juurdunud sellised viisakusnormid, need normid, mis [tema kodumaal].”

Teine intervjuueeritu rääkis, et tema mitte-eestlasest vanaema ei lubanud tal juukseid lõigata ega kulme kitkuda, sest muidu ei saavat ta vanaema kultuuri uskumuste järgi mehele. Ta ütles ka, et sooviks, et ta vanematega arutataks seda, et ta on mitmekultuuriline, kuna tema jaoks on raske elada Eestis, kus valitseb euroopalik mõtlemisviis, ja minna siis koju, kus on tunne, nagu ta elaks Kesk-Aasias.

Noorel, kes samastus vaid ühe rahvusega, sisemisi konflikte ei olnud, samas tajus ta oma kultuuri eesti omast väga erinevana. Ta tõi välja, et on harjunud hoopis erineva toidu ja inimestega, kes on palju avatumad ja energilisemad kui eestlased. Samuti leidis ta, et tema pere religioosne taust muudab selle väga erinevaks eesti kultuurist.

2.2.4. Mitmekultuurilise identiteedi väärtustamine

Kuigi mitmekultuurilistel noortel ei ole alati lihtne oma identiteeti määratleda ja neil esineb nii sisemisi kui ka ühiskonna tekitatud konflikte identiteetide vahel, peavad eranditult kõik vastanud oma mitmekultuurilist identiteeti rikkuseks.

„Minu jaoks on Eestis lihtne olla kahekultuuriline sellepärast, et ma olen väga palju positiivset sellest saanud. Palju rohkem sõpru saanud, olen rohkem kirjandust lugenud, olen targemaks saanud, laiem silmaring.”

Üks vastanu mainis, et erinev kultuuritaust on hea, kuna see teeb ta teiste inimeste jaoks huvitavamaks ja annab jutuainet:

„No positiivne on see, et alati on miskit rääkida, kui mitte millestki pole rääkida, siis rahvusest on ikka rääkida. See on nagu [naerab] päris hea tegelikult, või siis juustest, no see annab päris suure boonuse. Kas või vestluse alustamiseks tuleb: „Sul on nii pikad ripsmed, sul on nii ilusad juuksed, kas sa oled eestlane või?” Küsid vastu: „Aga sina?” See on nagu jutu alguses suht tihti, üle poolte vestlustest algavad sellega.”

Noored leiavad ka, et suurem keelteoskus ja erinevate kultuuride tundmine annab neile ühiskonnas eelise. Nad oskavad rohkem kui ühte keelt hästi ja tänu sellele on neil tulevikus rohkem võimalusi, näiteks saavad nad minna õppima Eestisse, Venemaale või hoopis mujale Euroopasse. Üks noor mainis, et tänu mitmekultuurilisusele oskab ta vaadata asju erinevast vaatenurgast, ja teine lisas, et ta on teistest sallivam erinevatest rahvusest inimeste vastu.

„Kui sul on kodus kaks kultuuri, siis sul on rohkem seda, kuidas öelda, *baggage*'it. Sul on selline taust ja sa tunnetad ennast suuremana selle tõttu – et mul ei ole ainult see, vaid on ka see. Mul on teatud olukorrad, kus on palju kergem, mul on kergem olla rahvusvaheline, ütleme niimoodi.”

2.3. Mitmekultuurilise identiteedi kujunemine ja seda mõjutavad tegurid

2.3.1. Mitmekultuurilise identiteeti kujunemine ja sellega kohanemine

Nagu oli näha mitmekultuuriliste noorte raskustest enese määratlemisel, on enamik neist läbinud keerulise teekonna rahvusliku identiteedi leidmisel. Nad kirjeldavad nii häid kui halbu kogemusi seoses oma rahvusliku identiteediga, kuid väidavad kõik, et on praeguseks õppinud sellega elama.

„Kõik suhtuvad väga erinevalt ja olen enam-vähem harjunud sellega. Vanasti oli palju hullem, aga nüüd ma olen enam-vähem harjunud.”

„Võib-olla ma olen õppinud mitte tähele panema.”

Tavaliselt ütlevad noored, et neil ei ole olnud väga palju negatiivseid kogemusi nende mitmekultuurilise identiteediga. Siiski mainisid paljud, et nad on lapsepõlves pidanud taluma kiusamist või väljajätmist. Näiteks rääkis üks mitte-eesti perest pärit noor, kuidas ta lapsena tahtis väga olla eestlane, aga teda narriti ja kiusati tema päritolurahvuse pärast:

„Kui ma olin väike, siis mind mõnitati ja öeldi, et mine oma koduriiki tagasi ja mongoliid ning mingid sellised asjad [...] Kui ma olin väike, siis ma isegi ei solvunud selle peale, vaid pigem imestasin nende lolluse üle.”

Üks noor rääkis ka loo sellest, kuidas ta tundis end väljajäetuna sellepärast, et tal oli hall pass ja klassiekskursioonidel võttis tema piiriületus alati palju kauem aega, kui Eesti passi omanikel:

„See oli kõigi jaoks *party trick*, et kui me läksime klassiga reisile, siis ma tõin välja oma halli passi ja siis kõik lihtsalt vaatasid ja imestasid. Isegi kui ma käisin Inglismaal ... See järjekord oli väga pikk, mind koheldi nagu pagulast. Ma käisin kaks korda Inglismaal, siis, kui mul oli [Eesti] pass, ja [siis], kui ei olnud. Siis, kui ei olnud kodakondsust, pidin ma olema järjekorras kaks tundi, aga kui läksin juba kodakondsusega, siis see oli nii imeline ja ma läksin nii kiiresti *face control* 'ist läbi. Ma tahtsin sealt lausa mitu korda läbi minna.”

Samuti oli tema jaoks ebaõiglane see, et pidi Eesti kodakondsuse saamiseks tegema eksami:

„Vahel on mu eesti keel parem kui teistel. Mingeid asju teadsin ma paremini, kui põliseestlased ise ja siis see ajas mind närvi, et ma pidin selle protsessi läbi tegema. Ma olen nii patriootlik, aga ma pean ikka seda tegema.”

Kui enamik noori rääkis, et lapsena oli raskem olla erinevast rahvusest kui praegu, siis üks intervjuueritu ütles, et lapsena ta ei tajunud diskrimineerimist, aga kasvades hakkas ta tundma, et arvatakse, et ta ei saa hakkama, kuna ta on erinevast rahvusest ja ei valda keelt nii hästi. Selle asemel, et abi pakkuda (eriti keele osas), on teda alandatud ja verbaalselt kiusatud.

Samas on noortel palju häid kogemusi, mis on seotud nende erineva päritoluga. Näiteks on heade külgedena esile tõstetud nende välimust (nahk, paksud juuksed). Samuti tunnetavad noored positiivsena toetust just nende mitmekultuurilisusele.

„Mu sõbrad täiesti respektivad seda, et mu ema ja isa ei oska eesti keelt, aga mina räägin okeilt. Ma arvan, et ma võib-olla meeldingi neile sellepärast.”

„Minu jaoks on positiivne ka, kui inimene tunneb, et ahhaa, ta on teise kultuuri osa, ta tunneb ennast seal kodus, ja ma tahaksin sellest õppida, selle kohta teada saada. Et kuidas on see

või too, kuidas [minu rahvusest inimesed] üldse sattusid Eestisse. Siis ma olen üliõnnelik, et ma saan seletada... et inimesed huvituvad ka vähemustest. See on see röömuhetk, et yes, ma olen ka selle vähemuse osa ja see huvitab inimesi. Või see, et ma saan aidata sellega, et ma harin teisi inimesi sellega, et ka nemad muutuksid rahvusvahelisemaks, et nad saaksid aru, et nende ümber, et nende riigis, et Eestis pole ainult eestlased, on ka teised rahvused, ja seda on vaja. Et see kooselu on võimalik, et see kooselu on ka tulevikus võimalik, ja see kooselu meid tulevikus aitab. Ja on aidanud ka minevikus. Et sümbioos on hea. Kui inimene sellest aru saab, siis ma olen õnnelik, et mul on mõlemad päritolud.”

2.3.2. Sõprade seos rahvusliku identiteedi kujunemisega

Noorte jaoks on nende päritolu aktsepteerimise seisukohalt kõige tähtsamad sõbrad. Kõik vastanud tunnevad, et nende sõbrad aktsepteerivad nende erinevat päritolu ja mitmekultuurilist identiteeti. Palju öeldi, et kui nad seda ei teeks, siis nad ei oleks sõbrad:

„Sest kui sõbrad räägiksid minust halba juttu, siis nad poleks mu sõbrad enam. Ma ei saaks olla sõber inimesega, kes ei aktsepteerib mind, mitte kuidagi. Siis see poleks mu sõber enam. Kui sul on sõbrad, siis nad aktsepteerivad sind.”

Huvitav on see, et üks intervjuueritu pidas oluliseks, et sõbrad ei teeks tema rahvuse üle nalja, samas mainis teine, et teda sõprade veidi rassistlikud naljad ei häiri, kuna ta teab, et nad naljatavad armastusest. Samuti tunnevad paljud, et sõbrad kaitsevad neid ühiskonna negatiivsete hoiakute eest.

2.3.3. Ühiskonna roll rahvusliku identiteedi kujunemisel

Nagu juba öeldud, mõjutavad mitmekultuurilise taustaga noori ja tekitavad neis konflikte ühiskonnas valitsevad arvamused ja hoiakud nende erinevate identiteetide suhtes. Noored peavad ühiskonna suhtumist nende identiteeti oluliseks:

„Kuna ma elan selles ühiskonnas, ja tahan, et inimesed suhtuksid ikka hästi, ja ma tunneksin end turvaliselt ja mugavalt.”

Need noored, kelle päritolusse suhtutakse ühiskonnas neutraalselt, tajuvad ühiskonna mõju vähem, kui need, kelle päritolurahvuse (näiteks venelaste) kohta on ühiskonnas kindlad hoiakud.

„No eks tuli ikka vahel inimestele ära seletada, et venelane olla pole nii halb.”

„Ma olen eestivenelane. Sellel teemal on Eestis väga palju arutlust olnud ja isegi eksamid olid selle teemaga seotud. Teiselt poolt ei ole negatiivseid olukordi tekkinud, vaid see on rohkem minu enda peas, kuidas inimesed suhtuvad eestivenelastesse ja mul on kahju, et selline olukord on.”

„Ma sain näiteks kaks aastat tagasi halbu hindeid sellepärast ka, et minu arvamus ei sobinud võib-olla eestlaste arvamusega. Näiteks rahvuste küsimuses. Enam vähem selle kohta, kuidas eestlased venelastega läbi käivad ja näiteks mõned poliitilised küsimused ja seetõttu ma otsustasingi kümnendas klassis poliitikat enam mitte kunagi puudutada meie koolis.”

Halva kogemusena tajusid noored ka seda, kui nende rahvusest räägiti halvasti, isegi kui see ei olnud suunatud nende vastu:

„Ma tean, et kui inimesed räägivad üldiselt eestivenelastest, siis nad ei mõtle mind. Kui ma ütlen neile: „Tsau, ma olen üks nendest”, siis nad ütlevad mulle: „Aga sina ei loe. Sa oled meie oma, sa räägid eesti keelt ja oled täiega tubli.” See ei ole ei positiivne ega negatiivne. Keegi ei mõtle seda negatiivsena. Aga tegelikult on see veits kurb olukord.”

Samasugust survet oma identiteedile tajus üks vene perest pärit noor ka vastupidisest suunast:

„Kui mul tuli sugulane Novgorodist Eestisse, siis kõik tema naljad olid suunatud nii, et kui juhuslikult tuleb sõda, siis mina lähen sinu vastu sõdima ja sina oled Euroopa Liidust, teie eurooplased, teie eestlased... Aga noh, kuidas saab sugulase käest sellist asja kuulda.”

Negatiivsed arvamusel ja konfliktid erinevate rahvuste vahel jõuavad noorteni sageli meedia kaudu.

„Nii palju kui meedias on mingid artiklid selle kohta, siis tundub näiteks, et eestlased ei ole väga sallivad.”

Üks noor rääkis, kuidas ta on hakanud meediat seetõttu vältima. Ta jutustas, kuidas oli 2013. aastal Krimmi annekteerimise ajal kogu suve Venemaal ja luges Vene meedia vaadet sellele konfliktile. Kui ta tuli Eestisse, siis siin esitati asju täiesti vastupidiselt ja see tekitas segadust:

„Siis see tektas lihtsalt nii palju konflikte mu endas ja ma ei teadnud, kas meediat uskuda, sest mõlemad rääkisid täiesti erinevat asja. [...] Peale seda ma üritan seda osa meediast vältida, mis räägib erinevate kultuuride vahelistest konfliktidest. See on natuke halb, et ma väldin seda ja ma üritan sellesse tagasi tulla.”

Üks noor arvas, et sotsiaalmeedia tulek on vähendanud meedia mõju, kuna sotsiaalmeedias saavad paljudest erinevatest rahvustest inimesed oma arvamus avaldada ja olla ühiskonnas rohkem nähtavad.

Kuigi mitmekultuurilise identiteedi kujunemine ei ole olnud noorte jaoks lihtne ja sellega on Eestis vahel keeruline elada, on kõik noored jõudnud praeguseks staadiumisse, kus nad on oma identiteedis üsna kindlad ega lase ennast ühiskonnal nii palju mõjutada.

„Mulle on kõige tähtsam, et inimesed, kes on mu ümber ja nagu mu sõbrad, teaks, kes ma olen, ja nende arvamus on oluline, aga ühiskonna arvamus mind väga ei puuduta, sest ühiskonna moodustavad väga paljud erinevad inimesed. Kõigile ei saa meeldida.”

Noorte jaoks on oluline, et nad saaks tulevikus tööd ja neid ei diskrimineeritaks rahvuse pärast. Seejuures hindavad nad ühiskonna aktsepteerimise puhul väga oluliseks keeleoskust:

„Põhiline on jah see, et kui sa räägid eesti keelt, siis sinusse suhtutakse okeilt, aga kui sa ei räägi, siis räägitakse jamasti ja suhtutakse väga jamasti.”

See, et kool ja sõbrad suhtuvad mitmekultuurilisusse hästi, aitab eirata ühiskonna ja meedia negatiivset kuvandit oma päritolurahvuse kohta.

2.4. Kooli roll identiteedi kujunemisel ja toetamisel

Intervjueeritud noorte arvates on kooli suhtumine äärmiselt tähtis, sest nad veedavad seal 12 aasta vältel suurema osa oma päevast. Paljud noored peavad kooli suhtumist tähtsamaks kui ühiskonna oma ja mõnede jaoks aitab toetav kool isegi eirata ühiskonnas valitsevaid stereotüüpe.

„Kooli lõpetamisel sa oled enam vähem kujundanud ennast ... kes sa oled. Ja siis võib olla selleks ajaks sul kujuneb ükskõiksus ühiskonna vastu ... mis nad arvavad. Võib olla selleks ajaks sa oled juba... no sind ei huvita, mis ühiskond arvab sinust, ütleme kui see on negatiivne asi.”

Kõik õpilased väitsid, et Tallinna Prantsuse Lütseumis koheldakse segaperekonnast või mitte-eesti rahvusest vanemate lapsi võrdselt teiste õpilastega. Neile meeldis, et nende päritolule ei pööratud ei positiivset ega negatiivset tähelepanu. See on andnud neile enesekindlust juurde ja pannud neid tundma, et nad on tõesti võrdsed teiste õpilastega:

„Lütseumis suhtuti minusse sama moodi nagu kõikidesse teistesse... Mulle meeldib, et ei suhtuta teistmoodi... See paneb end teistega võrdsena tundma.”

„See, et ma olen samasugune inimene ja polegi erinev, ma olen lihtsalt teisest rahvusest.”

„Ma ütlesin, et inimesed on arutanud meie koolis, et see rikastab, et erinevus rikastab. Saabki rohkem *viewpoint*e, või siis kuulda, et me olemegi samasuguste arvamustega. Et lõppkokkuvõttes me oleme kõik inimesed, ja seda on meie koolis rohkem tunda. Meil on väga tore kool.”

Kõik intervjueeritud ütlesid, et neid ei ole Prantsuse Lütseumis kiusatud. Üks noor ütles, et isegi tema kõige problemaatilisemad klassivennad, kes kiusasid tihti teisi, ei suhtunud

temasse erineva kultuuritausta tõttu halvasti. Samas mainisid mitmed, et neid häirivad klassikaaslaste ja isegi õpetajate teadmatusest süündinud või naljana mõeldud kommentaarid nende kultuuritausta kohta, mis teevad neile tegelikult haiget:

„Mõned õpetajad kipuvad tegema selliseid kommentaare, mis nende arust äkki ei solva inimest, aga näiteks õpilast solvab.”

Sisekonflikte võivad tekitada ka erinevused eesti ja vene ajalookäsitluste vahel:

„Minu arvates ka ajaloo tundides ei tohiks kõike nii teravalt välja öelda.”

Üks intervjuueeritu jutustas ka seigast, kus õpetaja ei lubanud tal oma vennaga nende emakeeles rääkida.

Küsimusele, kas kool peaks arvestama nende erinevusega, vastasid küsitletud samuti üsna sarnaselt. Nad rõhutasid, et neile meeldib võrdne kohtlemine, ja seepärast ütlesid, et nad ei oota leebemat või erikohtlemist. Üks vastanu ütles: „Kindlasti kool ei tohiks teha nii, et kuna sa oled teisest rahvusest, siis hindame leebelt. Sellist asja kindlasi ei pea tegema. Oleks tore, kui kõik oleksid võrdsed”.

Samas leidsid õpilased, et kool peaks siiski pakkuma tuge neile, kellel on raskusi näiteks eesti keelega. Üks vastanu seletas: „Need õpilased, kes võib olla tunnevad end mõnikord väljajäetuna, siis õpetajad võiksid rohkem küsida, kuidas nad end tunnevad, või kas neil on vaja rohkem mingit abi.“ Huvitav oli ka see, et õpilased arvasid, et mitte ainult meie kool, vaid terve Eesti haridussüsteem peaks olema individuaalsem, rohkem õpilase vajadusi arvestavam. Nad leidsid, et õpilase mitmekultuurilisusest tulenevaid probleeme võiks käsitleda nagu kõiki teisigi õpilaste individuaalseid probleeme ja vajadusi: „Õpilastele ilmselgelt oleks parem kui oleks natuke individualistlikum lähenemine igaühele”. Samas mainiti ka, et seda on raske saavutada, kuna klassis on liiga palju õpilasi, aga õpetajaid ja aega vähe.

Küsitletud esitasid mitmeid konkreetseid ettepanekuid ja näiteid. Üks noor kirjeldas näiteks seda, kuidas ühes teises koolis oli õpetaja soovitanud talle eesti keele parandamiseks lisalugemist. Teised noored arvasid, et kool võiks pakkuda konsultatsioone või lisatunde neile, kellel on eesti keelega probleeme. Üks võimalus oleks arendada nende eesti keelt huviringi vormis. Üks noor pakkus välja ka idee, et mitte-eesti perekonnast pärit vanematele võiks pakkuda kursust või vähemasti võik toimuda vestlus vanemate ja õpetajate vahel, kus selgitatakse nende laste probleeme, kellel on koolis üks, aga kodus teine kultuur, ja kus tutvustatakse kooli nõudmisi ja ootusi. Ta ütles, et võiks olla „*open conversation* kooli, vanemate ja laste vahel”. Samuti leiti, et kui õpetaja viib õpilased vaatama mingit teatrietendust, kus solvatakse õpilase päritolurahvust, võiks neid sellest ette hoiatada ja anda neile võimalus see etendus vaatamata jätta.

Küsitletud noored arvasid ka, et Tallinna Prantsuse Lütseumis ei peaks tingimata olema rohkem mitmekultuurilisi lapsi, aga kui oleks, siis oleks see pigem hea. Mainiti, et see oleks ühekultuurilistele lastele põnev ja laiendaks silmaringi. Mitmekultuuriliste laste olemasolu koolis ainult rikastaks ja lammutaks stereotüüpe, mis on mõnede rahvuste kohta tekkinud. Samuti leiti, et erineva emakeelega õpilaste olemasolu koolis võiks parandada ka ühekultuuriliste õpilaste keeleõpet:

„Kui me oleme ennast keeltekoolina välja reklaaminud, siis kuna me alustame vene ja prantsuse keelt nii vara, siis tegelikult see, kui oleks inimesed, kes räägiks neid keeli loomulikult, aitaks õpingutele tegelikult kaasa, kui sa kuuled seda keelt natuke rohkem. Tekiks rohkem selliseid olukordi, kus sa tunneks ennast nagu rohkem keelekeskkonnas.”

2.5. Arutelu ja järeldused

Minu intervjuueeritud sega- või mitte-eesti perekonnast pärit noorte hulgas esines kolme erinevat tüüpi identiteeti: mitmekultuurilised noored, kes pidasid end ennekõike eestlaseks; mitmekultuurilised noored, kes pidasid end võrdselt nii eestlaseks kui mõnesse muusse rahvusesse kuuluvaks; ühekultuurilised noored, kes ei pidanud end eestlasteks.

Minu uurimuses leidis kinnitust Phinney (2008) väide, et rahvusvähemustesse kuuluvate noorte jaoks on identiteediteema tähtis ja nad kõik on läbinud kahtluste ja avastamise faasi oma rahvusliku identiteedi kujunemisel. Kui identiteediuurijad (Benet-Martinez ja Haritatos, 2005) väidavad, et erinevad inimesed tajuvad oma mitmekultuurilist identiteeti erinevalt – ühed raskuse, aga teised väärtusena – siis kõigi minu küsitletute jaoks on see samal ajal nii väärtus kui ka (vähemalt mingis elufaasis) raskus. Raskused tulevad konfliktidest, mis tekivad kahe kultuuriidentiteedi vahel, samuti ühiskonna halvast suhtumisest.

Minu uurimustööst tuli välja kahte tüüpi konflikte. Esimene konfliktitüüp esines eesti dominandiga identiteediga noortel. Nad on kasvanud üles Eestis ja nad tajuvad oma mitte-eesti vanema(te) kultuuri väga erinevana eesti omast ning satuvad sellega vahel konflikti, näiteks seal valitsevate sugudevahelise suhtluse normide pärast või uskumuste pinnalt naiste välimuse kohta. See tekitab omakorda konflikte mitte-eesti vanema(te)ga ja perekonnas laiemalt. Uurijad Benet-Martinez ja Haritatos (2005) hindavad mitmekultuurilist identiteeti ühest küljest selle järgi, kas erinevad identiteedid on omavahel kooskõlas või konfliktis ja teisest küljest selle järgi, kas need on eraldatud või sulandatud. Neis terminites võiks öelda, et seda identiteeditüüpi esindavate noorte identiteet on üldiselt hästi sulandunud, aga vahel tekivad ka konfliktid, mida nad ei pea aga suureks probleemiks. Nad ei tunne ennast sellepärast eriti halvasti, aga neid häirib vahel see, et nad ei oska käituda oma mitte-eesti kultuuri nõuete järgi.

Hoopis teistsuguseid konflikte tajuvad noored, kelle rahvuse kohta valitsevad Eesti ühiskonnas kindlad negatiivsed hoiakud ja stereotüübid. Minu uurimuses on nendeks noored, kes peavad end nii eestlaseks kui venelaseks. Noored tajuvad, et Eesti ühiskonnas valitsevad negatiivsed hoiakud ja eelarvamused venelaste suhtes. Phinney (Phinney, 1999, Benet-Martínez ja Haritatos, 2005 kaudu) ütleb, et kuigi tegemist on kultuurikonfliktidega, tajuvad noored neid konflikte kui vastuolusid nende eneste sees. Kuigi enamik intervjueritustest väidab, et neid ei ole otseselt solvatud, tunnevad nad end tihti puudutatuna, kui nende rahvusest räägitakse halvasti, isegi siis, kui kinnitatakse, et need eelarvamused nende kohta ei käi. Noored tunnevad, et negatiivsed hoiakud jõuavad nendeni eriti meedia kaudu, mida mõned on seepärast õppinud vältima. Vahel tunnevad nad, et ka koolis on parem teatud teemasid, näiteks poliitikat ja erinevaid ajalookäsitlusi, vältida. Kui uurijad Hurtado ja Silva (2008) ütlevad, et meedia peaks lapse mujal kogetud negatiivseid stereotüüpe korrigeerima, siis minu uurimus näitas, et Eesti mitmekultuurilised noored tunnevad end hästi oma sõprade hulgas ja enamasti koolikeskkonnas, aga meedia levitatud hoiakud ja stereotüübid tekitavad neis konflikte.

Samas leidis ka olulisi erinevusi selle osas, kuidas eestivene noored oma mitmekultuurilist identiteeti tajusid. Ühe sellise noore identiteedi kaks poolt olid üsna sulandunud ja omavahel kooskõlas, konflikte esines harva. Kahel olid konfliktid aga sagedased. Eriti ühe noore mitmekultuuriline identiteet oli nii eraldatud kui ka konfliktne, mis väljendus selles, et ta valis tihti olukorrast olenevalt, kas esineda eestlase või venelasena.

Eesti uurijate Solli, Salveti ja Masso (2014) uurimuses õppekeele mõjust eestivene noorte identiteedile joonistub välja hübriidne eestivene identiteeditüüp ning nad väidavad, et selline identiteet on peaaegu alati ebakindel. Uurijad seletavad seda sellega, et need noored on oma identiteedi kujundamisel alles otsingute ehk moratoriumifaasis. Minu uurimistöö näitas midagi muud. Minu küsitletud noored on oma mitmekultuurilises identiteedis üsna kindlad. Konfliktid ja ebakindlus tulenevad aga sellest, et venelaste kohta valitsevad Eesti ühiskonnas negatiivsed hoiakud ja stereotüübid ning seepärast on noortel raske oma mitmekultuurilise identiteediga elada. Mitmed neist ütlesid, et eestlased peavad neid venelasteks ja venelased eestlasteks, samas kui üks neist esitleb end ise kodus venelase ja eestlaste seltskonnas eestlasena. Tundub, et Eesti ühiskond ei aktsepteeri veel mitmekultuurilist identiteeti, mis on aga eduka integratsiooni aluseks.

Eesti mitmekultuuriliste noorte rahvusliku identiteedi kujunemist mõjutavad pere, sõbrad, kool, meedia ja ühiskond. Noored peavad kõige tähtsamaks sõprade arvamust. Kõik noored väitsid, et nende sõbrad aktsepteerivad nende mitmekultuurilist identiteeti. Samuti pidasid noored oluliseks koolis valitsevat arvamust, mis tasakaalustas paljude jaoks ühiskonnas valitsevaid hoiakuid. Minu uurimus kinnitas Solli, Salveti ja Masso (2014) tulemusi, mille

kohaselt eestikeelses koolis õppivad mitte-eesti peredest pärit noored integreeruvad Eesti ühiskonda ja peavad end võrdselt nii eestlaseks kui venelaseks.

Mitmekultuurilised noored tunnevad, et Tallinna Prantsuse Lütseumis koheldakse neid võrdselt, sõltumata nende päritolust. Nende elu ei tehta ei raskemaks ega lihtsamaks. Soll, Salvat ja Masso väidavad, et püüd kohelda võrdsena võib aga viia ebavõrduseni. Ka küsitletud noored leidsid, et kuigi neile meeldib võrdne kohtlemine, võiks kool toetada nende laste eesti keele õpet, kelle perekonnas ei räägita eesti keelt. Näiteks võiks luua keeleõppe huviringe. Huvitav idee oli ka see, et mitmekultuurilisuse teemasid tuleks käsitleda ka kooli ja kodu vahelises suhtluses.

Kokkuvõte

Rahvuslik identiteet kujutab endast kuuluvust mingisse etnilisse gruppi ja selle grupi väärtuste, hoiakute ja käitumismustrite järgimist. Rahvusliku identiteedi kujunemine on pikk protsess ja selles mängivad olulist rolli nii perekond, kool kui ka ühiskond. Rahvuslik identiteet võib olla mitmekultuuriline ja selle osised võivad olla omakorda kooskõlas või konfliktis, sulandunud või eraldatud. See, mil määral on noor valmis säilitama oma päritoluidentiteeti ja mil määral omaks võtma enamuse rahvuslikku identiteeti sõltub suuresti sellest, milline on ühiskonna suhtumine tema päritoluidentiteeti. Kool saab aidata kaasa harmoonilise mitmekultuurse identiteedi tekkele tutvustades riigikeelt ja kultuuri, aga hinnates ja toetades ka õpilase päritoluidentiteeti.

Kui Eestis käsitletakse mitmekultuurilist identiteeti tavaliselt eestivene identiteedina, siis minu valim näitas, et Eesti koolides on väga erinevatest rahvustest mitmekultuurilisi noori. Need noored määratlevad end erinevalt. Minu valimis esines kolme tüüpi rahvuslikku enesemääratlust. Esimese rühma moodustavad segaperekonnast pärit noored, kes peavad end mitmekultuuriliseks, kuid tunnevad end rohkem eestlasena. Teine rühm noori samastasid end võrdselt kahe rahvusliku identiteediga. Need olid noored, kellel kumbki vanem ei olnud eestlane, kes aga olid käinud eestikeelses koolis. Kolmandat tüüpi esindas üks küsitletu, kes samastas end vaid ühe mitte-eesti rahvusega.

Kõik küsitletud noored peavad rahvuslikku identiteeti oluliseks teemaks ja nad on läbinud keerulise teekonna enda rahvusliku identiteedi leidmisel. Mitmekultuurilised noored peavad oma mitut rahvuslikku identiteeti rikkuseks ja arvavad enamasti, et need sobivad hästi kokku, kuigi mainivad ka konflikte. Konflikte on kahesuguseid. Esiteks põhjustavad konflikte kultuurilised erinevused eesti ja mitte-eesti vanema(te) kultuuri vahel (sugudevahelise suhtluse reeglid, uskumused naiste välimuse kohta). Teiseks tekitab mitmekultuurilistest noortes konflikte ühiskonnas valitsev negatiivne suhtumine nende mitte-eesti identiteeti, mis jõuab nendeni ennekõike meedia kaudu. See puudutab eriti vene perekonnast pärit noori. Kui rahvusliku identiteedi uurijad soovivad, et meedia peaks lapse mujal kogetud negatiivseid stereotüüpe korrigeerima, siis minu uurimus näitas, et Eesti mitmekultuurilised noored tunnevad end hästi oma sõprade hulgas ja enamasti koolikeskkonnas, aga meedia poolt levitatud hoiakud ja stereotüübid tekitavad neis konflikte. Kuigi need noored tunnevad end mitmekultuurilistena, tundub, et Eesti ühiskond ei taha neid sellisena sageli aktsepteerida. Kõige rohkem tähtsustasidki noored sõprade suhtumist nende mitmekultuurilisse identiteeti. Kõik noored pidasid oluliseks ka kooli rolli identiteedi toetamisel, eriti ühiskonna suhtumise tasakaalustamisel.

Noortele meeldis, et Tallinna Prantsuse Lütseumis koheldakse kõiki õpilasi võrdselt, sõltumata nende päritolust. Samas leidsid nad, et koolis võiks olla individuaalsem lähenemine õpilastesse ja erinevast kultuuritaustast tulenevaid probleeme tuleks käsitleda samamoodi nagu kõiki teisi lisatuge vajavate õpilaste probleeme.

Resüme

Minu töö pealkiri on „Tallinna Prantsuse Lütseumi sega- või mitte-eesti perekonnast pärit noorte rahvuslik identiteet ja kooli mõju sellele“. Rahvuslik identiteet kujutab endast kuuluvust mingisse etnilisse gruppi ja selle grupi väärtuste, hoiakute ja käitumismustrite järgimist. Rahvuslik identiteet hõlmab paljusid tegureid, mille hulgas on tähtsal kohal keel ja selle kaudu omandatud kultuur. Minu töö eesmärk on uurida, kuidas kujuneb tänapäeva Eestis selliste noorte rahvuslik identiteet, kelle üks või kumbki vanem ei ole eestlane, ja millist rolli mängib selle juures eestikeelne kool.

Uurimistöö koosneb teoreetilisest ja empiirilisest osast. Teoreetilises osas annan ülevaate rahvusliku identiteedi olemusest ning selle kujunemisest multikultuursetes ühiskondades. Töö empiiriline osa on kvalitatiivne uurimus, mille raames tegin poolstruktureeritud intervjuusid Tallinn Prantsuse Lütseumi sega- või mitte-eesti perekondadest pärit noortega vanuses 16–20 aastat (kokku 6 osalejat). Intervjuudes esitasin küsimusi rahvuslikust enesemääratlusest, rahvusliku identiteedi kujunemisest, seda mõjutavatest teguritest ja kooli rollist selles. Transkribeeritud intervjuude tekste analüüsisin võrdleva meetodi abil.

Tulemusest on näha, et noorte rahvuslikku enesemääratlust mõjutab see, millises koolis nad käivad, mis keelt räägitakse nende kodus ja mis rahvusest on nende sõbrad. Minu uurimuses tuli välja kolme tüüpi rahvuslikku enesemääratlust. Esimese rühma moodustasid segaperekonnast pärit noored, kes pidasid end mitmekultuuriliseks, kuid tundsid end rohkem eestlasena. Teine rühm noori samastasid end võrdselt kahe rahvusliku identiteediga. Need olid noored, kelle kumbki vanem ei olnud eestlane, kes aga olid käinud eestikeelses koolis. Kolmandat tüüpi esindas üks küsitletu, kes identifitseeris end vaid ühe mitte-eesti rahvusega.

Kõik noored pidasid rahvuslikku identiteeti endale oluliseks teemaks ja olid läbinud vahel keerulisegi teekonna rahvusliku identiteedi leidmiseks. Kõik mitmekultuurilised noored pidasid oma mitut rahvuslikku identiteeti rikkuseks ja arvasid enamasti, et need sobivad hästi kokku ning nende vahel pole konflikte. Samas mainisid nad konflikte ühiskonnas, mis on nende identiteedi kujunemist mõjutanud. Kõik noored pidasid oluliseks kooli rolli, eriti ühiskonna suhtumise tasakaalustamisel. Noortele meeldis, et Tallinna Prantsuse Lütseumis koheldakse kõiki õpilasi võrdselt sõltumata nende päritolust. Samas leidsid nad, et koolis võiks olla individuaalsem lähenemine õpilastesse ja erinevast kultuuritaustast tulenevaid probleeme tuleks käsitleda nagu kõigi teiste õpilaste probleeme, kes vajavad vahel lisatuge.

Summary

My study is titled “The Ethnic Identity of the Student from Mixed and Non-Ethnic Estonian Families at Tallinn French School and the Influence of School on the Development of Ethnic Identity”. Ethnic identity includes a feeling of belonging to some ethnic group and actions that follow the norms and values of this group. Ethnic identity is composed of many factors, including the ability to speak the language of the ethnic group and through it to be part of its culture. The aim of my research is to investigate the development of ethnic identity among young people whose one or both parents are non-ethnic Estonians. I am also interested in the role school plays in ethnic identity development.

The research paper has two main parts: the theoretical part and the empirical part. In the theoretical part, I give an overview of the nature of ethnic identity and its development in multicultural societies. The empirical part reports on a qualitative study where I conducted semi-structured interviews with six individuals who attend or have recently attended Tallinn French School. The individuals came from ethnically mixed or non-ethnic Estonian families and were 16-20 years old. During the interviews I asked questions about their ethnic identities and identity development, about factors that have affected the developmental trajectory and the importance of school in this process. I transcribed the interviews and analysed the transcripts by using a comparative method.

The results show that the ethnic identity of the young people is affected by their friends, school, families and languages spoken in their families. In my study three types of ethnic identity emerged. The first group consists of young people from ethnically mixed families who considered themselves bi- or multicultural, but felt predominantly Estonian. The second group of teenagers identifies with two ethnic identities equally. Those were young people whose neither parent was Estonian, but who had attended a pre-school and school where Estonian was the language of instruction and learning. The third type was represented by one interviewee who identified with only one ethnicity that was not Estonian.

All the participants considered ethnic identity to be an important issue and they had gone through a process of exploration and discovery that was sometimes complicated. Virtually all young people cherish their bi- or multicultural identity and think that their different identities match well, with no conflict between the identities. At the same time, it is clear that conflicts between different ethnic groups in Estonian society affect their identity formation. All young people attribute an important role to their school in the development of their ethnic identity, especially as an entity that protects against some of the more negative attitudes in wider society. The students like the fact that at Tallinn French School all pupils are treated as equals, regardless of their origin. However, they think that the school should have a more

individualised approach to students who face challenges that stem from their different ethnic backgrounds. They are also convinced that problems arising from a different cultural background should be treated like other problems at school that students experience, such as learning difficulties, for which support is provided.

Kasutatud kirjandus

Eesti rahvaloendus 2000 = Eesti Statistikaameti rahvaloendus 2000. Kättesaadav: [http://www.stat.ee/gatekeeper.stat.ee:8000/px-](http://www.stat.ee/gatekeeper.stat.ee:8000/px-web.2001/Database/Rahvaloendus_regionaalne/Rahvaloendus_regionaalne.asp)

[web.2001/Database/Rahvaloendus_regionaalne/Rahvaloendus_regionaalne.asp](http://www.stat.ee/gatekeeper.stat.ee:8000/px-web.2001/Database/Rahvaloendus_regionaalne/Rahvaloendus_regionaalne.asp)

(26.02.2018).

Benet-Martínez, V. ja Haritatos, J. 2005. Bicultural Identity Integration (BII): Components and Psychosocial Antecedents. *Journal of Personality*, 73 (4), 1015–1050. Kättesaadav:

[https://psico.fcep.urv.cat/info/activitats0910/cspp/docs/Benet-](https://psico.fcep.urv.cat/info/activitats0910/cspp/docs/Benet-Martinez_&_Haritatos_JP2005.pdf)

[Martinez & Haritatos JP2005.pdf](https://psico.fcep.urv.cat/info/activitats0910/cspp/docs/Benet-Martinez_&_Haritatos_JP2005.pdf) (28.12.2017).

Berry, J. 2006. Contexts of Acculturation. Sam, D. L. ja Berry, J. W. (toim), *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology* (lk 27–42). Cambridge: Cambridge University Press.

Hurtado, A. ja Silva, J. M. 2008. Creating New Social Identities in Children Through Critical Multicultural Media: The Case of Little Bill. Azmitia, M. Syed, M. ja Radmacher, K. (toim) *The Intersections of Personal and Social Identities. New Directions for Child and Adolescent Development*, 2008 (120), 17–30. Kättesaadav:

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/cd.213> (26.12.2017).

Küün, E. 2008. The Ethnic and Linguistic Identity of Russian-Speaking Young People in Estonia. *Trames*, 12 (62/57), 2, 183–203. Kättesaadav:

http://www.kirj.ee/public/trames_pdf/2008/issue_2/Trames-2008-2-183-203.pdf (30.12.2017)

Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M., Strömpl, J. 2014. Intervjuu. *Tartu Ülikooli koduleht*. Kättesaadav: <http://samm.ut.ee/intervjuu> (26.03.2019).

Marcia, J. E. 1980. Identity in Adolescence. J. Adelson, J. (toim) *Handbook of Adolescent Psychology*. New York: Wiley.

Phinney, J. S. 1996. When We Talk About American Ethnic Groups, What Do We

Mean? *American Psychologist*, 51 (9), 918–927. Kättesaadav: doi: 10.1037/0003-066X.51.9.918 (02.01.2018).

Phinney, J. 2008. Bridging Identities and Disciplines: Advances and Challenges in Understanding Multiple Identities. Azmitia, M. Syed, M. ja Radmacher, K. (toim) *The Intersections of Personal and Social Identities. New Directions for Child and Adolescent Development*, 120, 97–109. Kättesaadav:

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/cd.218/pdf> (06.01.2018).

Phinney, J. S., Romero, I., Nava, M. ja Huang, D. 2001. The Role of Language, Parents, and Peers in Ethnic Identity Among Adolescents in Immigrant Families. *Journal of Youth and*

Adolescence, 30 (2), 135–153. Kättesaadav:
<https://link.springer.com/article/10.1023/A:1010389607319> (04.01.2018).

Soll, M., Salvet, S., ja Masso A. 2014. Õppekeele roll Eesti venekeelsete õpilaste etnokultuurilise identiteedi kujunemisel. Eesti Haridusteaduste Ajakiri, 2 (2), 200–236. Kättesaadav: <http://ojs.utlib.ee/index.php/EHA/article/view/eha.2014.2.2.08/1340> (20.08.2018).

Syed, M. ja Asmitia, M. 2010. Narrative and Ethnic Identity Exploration: A Longitudinal Account of Emerging Adults' Ethnicity-Related Experiences. Developmental Psychology, 46 (1), 208–219.

Lisa 1.

Intervjuu küsimused

1. Taust ja päritolu

- a. Mis rahvusest on sinu vanemad?
- b. Mis keelt/keeli teie kodus räägitakse?
- c. Millist keelt/keeli pead oma emakeeleks?
- d. Millist keelt Sa kõige paremini oskad?
- e. Kas sa oled sündinud Eestis?
- f. Mis riigi kodanik sa oled?

2. Enesemääratlus

- a. Kuidas sa määratleksid oma rahvuslikku identiteeti?
- b. Kas see on sulle oluline teema? Kas Sa mõtled oma rahvusliku identiteedi üle? On sul lihtne oma rahvust määratleda?
- c. Kas tunned, et sul on rohkem kui üks rahvuslik identiteet?
- d. Kas üks neist identiteetidest on olulisem või omasem kui teine? Kui peaksid määrama, mitme protsendi ulatuses oled ühest ja mitme protsendi ulatuses teisest rahvusest, siis kuidas seda teeksid?
- e. Kas tunned, et oled sarnasem eestlaste või mõne muu rahvusega? Miks?
- f. Mis tähendab sinu jaoks olla XXXX?
- g. Mis tähendab Sinu jaoks olla YYYY?
- h. Millised pühi Sa tähistad ja milliseid kultuuritraditsioone järgid?
- i. Kas tunned, et Sinu kaks/kolm rahvust sobivad hästi kokku või on nende vahel konflikt? Milles see konflikt seisneb? Kuidas väljendub?
- j. Kas sa oled määratlenud oma rahvuslikku identiteeti teisiti kui praegu?

3. Identiteedi kujunemine ja seda mõjutavad tegurid?

- a. Kuidas suhtuvad Sinu erinevasse kultuuritausta Sind ümbritsevad inimesed?
- b. Milliseid positiivseid ja negatiivseid kogemusi on Sul seoses oma erineva kultuuritaustaga?
- c. Kas sa oled pidanud taluma kiusamist oma erineva tausta tõttu? Kuidas?

d. Kui tähtis on Sulle sõprade hulgas, koolis ja ühiskonnas valitsev suhtumine? Mis on neist kõige olulisem? Miks?

e. Milline on ühiskonna suhtumine mitmekultuurilistesse inimestesse?

f. Kas Eestis on lihtne olla kahe/mitmekultuuriline? Miks?

4. Kooli mõju identiteedi kujunemisele

a. Kuidas suhtub meie kool segaperekonnast pärit õpilasse? Kas see suhtumine peaks muutuma? Miks?

b. Kas kool peaks arvestama sellega, et oled pärit segaperekonnast?

c. Kui jah, siis millist tuge võiks kool pakkuda?

d. Kas meie koolis peaks käima rohkem erinevatest rahvustest vanemate lapsi? Miks?